

SZAKONYI KÁROLY
OLVASSUK ÚJRA!

A LÁZADÓ POLGÁR

Déry Tibor, Budapest 1894–1977

Vajon mi készet egy gazdag családból származó, jó módú ifjút arra, hogy családjá és egyben osztálya ellen fordulva szélsőséges forradalmi eszméket kövessen, s 1919-ben belépjen a kommunista pártba, a megalakuló írói direktóriumban pedig szerepet vállaljon még akkor is, ha apját öngyilkosságba kergette a kétségbeesés elkobzott házai, vagyona miatt? Eszmei felismerés, vagy fiatalos dac, lázadás? Kiábrándulás? Politikai *hippiség*? Tény, hogy Déry Tibor, egy jómódú ügyvéd apa és egy gazdag osztrák családból származó anya fiaként huszonöt évesen elkötelezte magát a kommunista ideáknak. És ez meghatározta egész magán- és írói életét. A kommün bukása után letartóztatták, de emigrálhatott, s elkezdődtek bolyongásai Európában. Bécs, majd Párizs, Olaszország, de bárhová jutott, folytatta elkezdett írói működését. Nyelvtudásával, amelyet a Kereskedelmi Akadémia elvégzése után atyai apanázból Svájcban tökéletesíthetett, még spanyol földön is elbologult. Első irodalmi kísérlete, az 1917-ben Osváth támogatásával megjelent *Lia* című, közerkölcsöt sértő kisregénye miatt per zúdult a nyakába, így már kezdetben kiderült némi anarchista hajlama a művészetében, amelyet az emigráció idején született versekben és novellákban folytatott, közülük némelyek borzongatók, majdhogynem rémtörténetek voltak. 1926-ban megírta az *Óriáscsesemőt*, ezt a merész, avantgárd drámát, amelynek Kassák körében is híre lett. Nagy reményeket fűzött háromkötetesre tervezett, *A befejezetlen mondat* című regényéhez, Thomas Mannra vagy Proustra vetett tekintettel. 1934-ben fejezte be, de csak tíz év múlva, 1947-ben jelent meg, már itthon. Abban az évben mutatta be a Nemzeti Színház *Tükör* című drámáját. Hazatérte után részt vett a pártéletben, tagja lett az Írószövetség vezetőségének, sorra jelentek meg korábbi és külföldön írott könyvei, de újabb nagyszabású munkába is fogott, 1952-ben

került ki keze alól a *Felelet*. Ez a regénye ideológiai vitákat váltott ki, Révai József, a párt kulturális mindenhatója kifogásolta a regényalakok ideológiai fejlődését. Ötvenkettőben a szocreál feladatok ügyes megkerülésével megírta a *Simon Menyhért születését*, ezt a közösségi összefogásról szóló szép és művészi történetet, amelyből film is készült Szirtes Ádámmal és Mészáros Ágival a főszerepekben. Az ötvenes évek végén ő is megkezdte a szembenézést a diktatórikus politikával, 1956 nyarán a Petőfi-körben elemezte a rezsim vétkeit, ezért kizárták a pártból, s később, amikor a forradalom alatt és után Kádár ellen fordult, másokkal együtt perbe fogták, s kilenc év börtönre ítélték. 1961-ben szabadult amnesztiával. Ettől kezdve elvonulva, csak az írásnak élt, nyáron a balatonfüredi Tamáshegyen levő házában születtek a jobbnál jobb írásai, kisregények, a *Niki*, az egyik legszebb magyar novella, a *Szerelem*, az öregséggel szembenező *Kedves Bóper*; az élet dolgaival leszámoló, kendőzetlen *Ítélet nincs*, az *Élet és Irodalomban* hetente megjelenő *Napok hordaléka*, a fiatalokat magával ragadó *Képzelt riport egy amerikai pop fesztiválról*, amelyből a Vígszínházban végtelen időkre szóló sikeres musical készült, s más munkái, amelyekben már a lehangolt, bölcsességre jutott író szólalt meg. Harmadik felesége, a mindenki által tisztelt és szeretett Böbe óvta nyugalalmát és egészségét, amelyet a börtönélet megviselt. Mondhatni, világhírű volt már, szabadulása után bárhol letelepedhetett volna, hívták, gondtalan étellel kecsegtetve, de idekötötte az anyanyelv, s noha soha nem érezte magát patriótának, hiszen mindenütt otthonos, sőt, otthon volt, bárhová vetette is a sors, valami titokzatos, a nyelven túli vonzerő mégis, most már élete végéig itt tartotta, ahol annyi különködés és hányattatás után tiszteletre méltó íróvá öregedett.

Híres, szép novelláját adjuk közre, írásművészetére emlékezve. ♡

DÉRY
TIBOR

A cella ajtaja kinyílt, s a börtönőr bedobott valamit.

– Fogja! – mondta.

Egy zsák volt, rajta egy szám. A földre esett, épp a fogoly lába elé. B. felállt, mély lélegzetet vett, s a börtönőrré nézett. – A civil ruhája – mondta ez. – Öltözzön át! Mindjárt meg fogják borotválni.

A hét évvel ezelőtt levetett ruhája volt a zsákban, a cipője. A ruha olyan gyűrött, hogy egy tenyérnyi sima hely sem maradt rajta, a cipő penészes. Széthajtogatta az inget, az is penészes volt. Mire elkészült az öltözködéssel, a rab borbély bejött, s megborotválta.

Egy óra múlva a kis fogháziroda elé vitték. A folyosón már nyolc-tíz civil ruhába visszaöltözött rab várakozott, mégis elsőnek őt hívták be, alighogy az iroda ajtaja elé ért. Az íróasztalnál egy őrmester ült, mellette egy másik állt, előttük lassú léptekkel egy százados ide-oda sétált a szűk helyiségben.

– Jöjjön ide! – mondta az íróasztalnál ülő őrmester. – Neve? Anyja neve? Hová távozik?

– Nem tudom – mondta B.

– Hogyhogy? – kérdezte az őrmester. – Nem tudja, hogy hová távozik?

– Nem – mondta B. – Nem tudom, hogy hová visznek.

Az őrmester rosszkedvű tekintetet vetett rá. – Nem viszik magát sehova – mondta mogorván. – Mehet haza ebédelni a feleségéhez. Éjjel már használhatja a szerszámát is. Megértette?

A fogoly nem felelt.

– Tehát hova távozik? – kérdezte az őrmester.

– Szilfa utca 17.

– Budapest, hányadik kerület?

– Második – mondta B. – Miért engednek ki?

– Mit kérdez annyit? – morogta az őrmester.

– Kiengedik, kész. Örüljön, hogy megszabadul tőlünk.

A szomszéd szobából kihozták az értéktárgyait, egy nikkelt karórát, egy töltőtollat, s egy kopott, zöldesfekete pénztárcát, amelyet még apjától örökölt. A tárca üres volt.

– Ezt írja alá! – mondta az őrmester. – Nyugta volt a nikkelt karóráról, a töltőtollról, a tárcáról. – Ezt is!

Ez is nyugta volt, száznegyvenhat forint munkabérről. A pénzt leszámolták eléje az asztalra. – Tegye el! – mondta az őrmester. B. újra kivette zsebéből a pénztárcát, s a bankjegyeket az ezüsttel együtt betömte egyik rekeszébe. A tárca is penészszagú volt. Utolsónak a szabadulóléveletét adták át. A Letartóztatás oka kezdetű pontozott sor üresen maradt.

A folyosón még körülbelül egy óráig ácsor-